

Streszczenie popularnonaukowe

Od przemian ustrojowych, które zaszły na przełomie lat 80. i 90. XX w. nie doszło na gruncie współczesnych nauk historyczno-prawnych do podjęcia rozważań na temat wielu przełomowych dla rozwoju prawa i państwowości polskiej zagadnień. Za jedno z brzemienych w skutkach, a przy tym pomijane dotychczas w nauce prawa, należy uznać ważną dla rozwoju polskiej państwowości kwestię – poszukiwanie źródeł narodzin współczesnego państwa polskiego w miejsce odchodzącego wraz z końcem I Rzeczypospolitej modelu państwowości opartej na ustroju feudalnym. Pierwocin wciąż obowiązującego współcześnie paradygmatu określającego sposób pojmowania państwa i spraw publicznych należy poszukiwać na przełomie XVIII i XIX w. To w tym okresie idee polityczno-prawne epoki oświeceniowej zaczęły podlegać stopniowej konwersji na gruncie praktyki ustrojowej, przyjmując formę określonych rozwiązań instytucjonalnych. Płaszczyzną zmiany sposobu myślenia o państwie polegającym na przejściu z systemu feudalnego do modelu ustrojowego stanowiącego początek kształtowania się współczesnej modelu organizacji zbiorowych form egzystencji człowieka.

Skutkiem wspomnianego procesu było stopniowe ukształtowanie się nowej koncepcji państwa oraz jego zadań. Państwo przestało być władztwem królewskim czy, jak to miało miejsce w polskiej kulturze sarmackiej, własnością braci szlacheckiej, w której obowiązywała zasada „szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie”. Stało się natomiast stopniowo formą bytu politycznego niezwiązanego z czynnikiem personalnym lub stanowym, utożsamianego z określonym współcześnie w art. 1 Konstytucji RP dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Celem projektu jest podjęcie badań zmierzających do odpowiedzi na pytanie, kiedy proces tworzenia podstaw prawnych nowoczesnego państwa polskiego został zainicjowany? Sposobem na uzyskanie odpowiedzi będzie podjęcie badań komparatystycznych uwzględniających dwa kluczowe dla tego zagadnienia okresy w historii Polski. Pierwszym jest okres panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764-1795), podczas którego zainicjowany został proces reform w duchu idei Oświecenia. Apogeum procesu naprawy Rzeczypospolitej było dzieło Sejmu Wielkiego, zarówno w wymiarze koncepcji teoretycznych, jak i wprowadzonych regulacji prawnych. Drugim obszarem ujętym w analizie porównawczej będą lata 1807-1830, okres istnienia Księstwa Warszawskiego (1807-1815) i Królestwa Polskiego doby konstytucyjnej (1815-1830).

Płaszczyzną, na której poszukiwana będzie odpowiedź na pytanie o początek procesu formowania się nowoczesnego państwa polskiego będzie obszar kształtującego się ówczasie prawa administracyjnego. Na tym bowiem gruncie, jako na części systemu prawa publicznego związanego z zadaniami i rolą władzy publicznej, szczególnie widoczna jest bowiem zmiana w sposobie pojmowania państwa. Na tym tle wysuwa się na pierwszy plan zmiana priorytetów władzy publicznej, czego dowodem było przesunięcie punktu ciężkości w zainteresowaniach z obszarów wiejskich na stanowiące ówczasie załączki gospodarki kapitalistycznej, prężnie rozwijające się ośrodki miejskie.

Zestawienie wyników badań uzyskanych na wspomnianych polach analizy stanowić będzie podstawę do sformułowania wniosków pozwalających odpowiedzieć na pytanie o inicjację i przebieg początkowego okresu kształtowania się na ziemiach polskich koncepcji prawa publicznego właściwego nowoczesnemu państwu, której rozwój doprowadził do współczesnych rozwiązań prawno-instytucjonalnych.